

В'юник М.С.

*Національний Університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»,
аспірантка кафедри кримінального процесу*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ У СВІТЛІ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Сучасний розвиток міжнародного співтовариства свідчить, що все більшого значення набуває проблема людини, її прав та гарантій їх здійснення. На сьогодні існує досить широкий спектр прав соціального, політичного і культурного характеру. Особливе місце в цьому механізмі займають права людини, пов'язані з кримінальним судочинством та діяльністю пенітенціарних установ, адже саме така діяльність є сферою державної діяльності, де права людини і громадянина зачіпаються дуже відчутно, а часто й істотно обмежуються.

При дослідженні питання захисту прав і свобод людини і громадянина в кримінальному судочинстві неможливо не звернутися до положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - Конвенція). Це обумовлено тим, що міжнародні норми, які фіксують права і свободи людини, а також механізм захисту цих прав, складають основу для національного законодавства.

Метою Конвенції було створення правового простору для співробітництва між європейськими державами, а причиною прийняття послужила величезна кількість не-правомочних і несправедливих судових рішень, прийнятих у період між двома світовими війнами і під час Другої світової війни.

Серед положень Конвенції, які розповсюджують свою дію на засудженого на стадії виконання вироку, слід віднести: право на життя та заборона смертної кари (ст. 2 Конвенції, Протокол до Конвенції №6, Протокол до Конвенції №13); заборона катування (ст. 3 Конвенції); право на справедливий суд та право захищати себе особисто або використовувати юридичну допомогу захисника (ст. 6 Конвенції).

Окремої уваги заслуговує право на справедливий суд в світі ст. 6 Конвенції. П.М. Маланчук включає до поняття «справедливий суд» всебічний, повний і об'єктивний розгляд кожної справи, постановлення законного і обґрунтованого рішення, що є можливим лише при дотриманні прав учасників кримінального процесу, закріплених у кримінально-процесуальному законодавстві і гарантованих Конституцією України (Маланчук П.М. Функція захисту в кримінальному процесі України. Дис. ... канд. юрид. наук. - Київ, 2007. - С.4.). О.Г. Шило звертає увагу на те, що право на справедливий судовий захист є найбільш широкою за змістом компонентою права на судовий захист і окрім гласного, компетентного і справедливого розгляду справи безстороннім судом у розумний строк з дотриманням принципу змагальності сторін включає низку важливих положень, таких як: право не давати показання щодо себе, право на правову допомогу тощо (Шило О.Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі // О.Г. Шило. - Х.: Право, 2011. - С. 62.).

Виходячи з конструкції ч.1 ст.6 Конвенції, Є.Л. Трегубов робить висновок, що у ній закріплено такі елементи права на судовий захист (Трегубов Е.Л. Право на справедливий суд

в практиці Європейського суду з прав людини / Е.Л. Трегубов // Форум права. - 2010. - № 1. - С. 359.);

1) право на розгляд справи - основною складовою цього права є право доступу в тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання і що держави не повинні чинити правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права;

2) справедливість судового розгляду - Європейський Суд розмежовує питання справедливості судового процесу і судового рішення, і не вправі встановлювати, чи правильно було ухвалено рішення, однак може вирішити, чи був розгляд справи справедливим;

3) публічність розгляду справи та проголошення рішення, яка включає у себе проведення судових засідань у відкритому режимі; право на усний розгляд справи принаймні у суді I інстанції, публічне проголошення судового рішення;

4) розумний строк розгляду справи, що залежить від складності справи, поведінки заявника, дій відповідних органів. Вимога щодо розумності строків поширюється не тільки на розгляд справи в суді, але й на виконання судового рішення;

5) розгляд справи судом, встановленим законом, тобто судом, що не залежить від органів виконавчої влади, але керується законом;

6) незалежність і безсторонність суду - розуміються як здатність суду розглядати справу та ухвалювати рішення, не перебуваючи при цьому у будь-якій залежності від волі сторін чи органів державної влади, а жоден із його членів не повинен відкрито проявляти упередженість та особисту зацікавленість.

Чинний Кримінально-процесуальний кодекс України не закріплює положення про справедливий судовий розгляд, але така норма міститься в останньому офіційному проекті КПК України №9700 від 13.01.2012 р. Так, ч.1 ст.21 цього проекту зазначає, що «кожному гарантується право на справедливий судовий розгляд та вирішення справи у розумні строки незалежним та неупередженим судом, створеним на підставі закону».

Загальновизнаним залишається той факт, що права людини необхідно захищати як на національному, так і на міжнародному рівні. Але вітчизняне законодавство потребує подальшого удосконалення та змін відповідно до світових стандартів та міжнародних актів. Як слушно зазначає О.М. Дроздов, правовий статус засудженого є міжгалузевим інститутом, тому його детальне нормативне врегулювання стане важливою передумовою підвищення ефективності правотворчої та правозастосовної діяльності (Дроздов О.М. До проблеми правового регулювання статусу засудженого на стадії виконання вироку // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2004. - №10 (36). - С. 73.), а також допоможе посилити гарантії захисту прав засудженого відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів.

Усі судові процедури, пов'язані з виконанням вироку, повинні забезпечити засудженому право на судовий розгляд справи в розумний строк, а також справедливість та публічність такого розгляду незалежним та безстороннім судом. Це суттєво допоможе нашій державі стати повноправним членом світового співтовариства.